ГОДИНА X. На Цетињу, у Недјељу 27. Септембра 1881. БРОЈ 39.

Излази Недјељом.
Цијена:
За ЦРНУ ГОРУ и АУСТРО-УГАРСКУ (с БОСНОМ и ХЕРЦЕГОВИНОМ) на годину 6 ф., на по год. 3 ф., на четврт године 1 ф. и 50 новчића.
За све остале земље у ЈЕВРОПИ и АМЕРИЦИ: на годину 20 франака, на по године 10 франака, на четврт године 5 франака.

ГЛАС ЦРНОГОРЦА

ЛИСТ ЗА ПОЛИТИКУ И КЊИЖЕВНОСТ.

Претплата шаље се у плаћеним писмима непосредно администрацији »Гл. Црногорца« на Цетиње, а може се и картом упутницом на пошту у Котор. Дописе шаљу се уредништву. Рукописи се не враћају.

За огласе плаћа се од реда 5 новч. За огласе веће и на дуже вријеме казе.

Позив на претплату
НА
„ГЛАС ЦРНОГОРЦА".

Многим нашијем претплатницима истјече претплата крајем овога мјесеца.

С тога позивамо учтиво њих и све пријатеље нашега листа, који су ради и даље овај лист држати, да нам за времена пошљу претплату, да им не би, због касно стигле претплате, који лист од нове четврти изостао.

Цијена је »Гласу Црногорца«:

За ЦРНУ ГОРУ и АУСТРО-УГАРСКУ (и за БОСНУ и ХЕРЦЕГОВИНУ):

На годину	6 фор. а. вр.
На по године . .	3 » »
На три мјесеца . .	1 » 50 н.

За све друге земље у **Јевропи Америци**:

На годину	20 франака.
На по године . . .	10 »
На три мјесеца . .	5 »

Претплатници из **Аустро-Угарске** (и **Босне и Херцеговине**) нека шаљу своју претплату поштанском упутницом на г. Петра Рамадановића у Котор. Нарочито се умољавају претплатници из Босне и Херцеговине, да нам не шаљу новце непосредно овамо у запечаћеном писму, за које ми мораме овдје плаћати свагда по 40 до 50 новчића, него нека упућују претплату на г. Петра Рамадановића у Котор, и то поштанском упутницом, која је сад и за Босну и Херцеговину уведена.

Претплату из Србије на наш лист прима само књижара Велимира Валожића у Биограду. С тога нека се тамошњи наши претплатници изволе за времена с претплатом обратити на ту књижару.

Претплатници с другијех страна нека шаљу своју претплату у **плаћеном писму** г: »Управу »Гласа Црногорца« на Цетиње«.

Цетиње, 13. Септембра 1881.

УПРАВА
ГЛАСА ЦРНОГОРЦА.

ЦЕТИЊЕ, 26. Септембра.

Рођен-дан Његовог Височанства нашег Књаза-Господара, који прослависмо јуче достојним начином на Цетињу и по цијелој Црној Гори, привлачи јоч више мисли и осјећања наша ономе средишту, око којега смо ми вазда душом и тијелом, средишту наше државе и народне моћи, с којим смо ми срасли и од којега нас ништа на свијету не може одвојити, као што и старе наше ништа не могаше одвојити од његовијех предшаственика блажене памети.

Ако данас на овом мјесту гичемо у ту жицу, не чинимо то тога ради, што хоћемо да покажемо и да докажемо свијету приврженост и оданост народа црногорскога к владаоцу његовом, нити тога ради што хоћемо да учинимо дужност на коју нас позива ова прилика.

Не! тога ради не узимамо перо. Црногорци немају потребе од нашега пера, да им оно пред свијетом потврђује и засвједочава љубав и вјерност њихову према узвишеном владаоцу њиховом. Они су то засвједочили далеко прије овога пера и засвједочавање далеко послије њега, а свједоџба та њихова писана је и запечаћена много драгоцјенијом течношћу него што је мастило, течношћу која се точи из срдаца јуначкијех . . .

Није ово ни једино обичан акт учтивости, који нас данас на овом мјесту задржава при овом предмету, него се данас у нама крећу мисли и осјећаји који су са свијем природни у свакојег Црногорца, који живе и извиру из дубина њихова срца и душе и који немају ништа заједничкога с обичнијем спољашњијем формалностима.

Заиста, вазда је и у свако доба сваки Црногорац душом и тијелом са својим Господарем и уз њега. Но извјестан одсјек времена, извјесне свечане прилике саме собом порађају необичан рој мисли и изводе их на сриједу.

Једна од таквијех прилика бјеше јучерашња слава рођен-дана нашега Господара.

И обичан човјек, кад улази у четрдесету годину свога вијека, улази у тај одсјек времена са њеким озбиљним свечаним осјећајима. Праг је то, на којем се човјек пење врхунцу, кулминацији свога мужанскога живота, гдје је физичка и умна снага у пуној хармонији и највишем савршенству. С подјељеним чувствима осарће се човјек са висине четрдесете године и на прошлост и на будућност своју: на једној су страни сапови лијепе бујне младости са многијем цвјетићима увеселима; на другој се у ближој ил' даљој даљини меланхолично привиђа сутон од вечери живота.

Свечан моменат, у којем се сваки мислен човјек нађе у потпуној власти осјећања од необичне силе и снаге!

А колико је тек свечанији тај моменат владаоцу једне земље и народу његову, који га од свег срца љуби и у њему гледа зјеницу ока свога.

Наш Књаз-Господар може се са задовољством осврнути на минуло доба лијепога млађаног вијека свог, које га је у половини својој сусрело с тешкијем бременом владалачкијех брига. Није наше испитивати унутрашњост ничију, најмање пак сиљено се усуђивати да такнемо ону свету завјесу којом стоји застрто царство унутрашњих мисли и осјећаја нашега узвишеног Господара. Наћи ће се, без сумње, и у том царству поњеки надгробни камен подигнут над брежуљком какве преварене лијепе паде, каквога од сурова времена и тешкијех околности згаженога цвјетка око кога се с племенитим жаром савијала млађана пјесничка душа нашега Господара. . . .

Али као Књаз Црногорски, наш узвишени Владалац с поносом и задовољством може погледати на минуло доба. Под његовом мудром управом Црна Гора коракнула је на пријед као икад, на оној стази коју јој је прописао историјски усуд српскога народа. Као вјеран прејемник онијех мисли, за које су његови блажени предшаственици живјели и хрели, за које је народ црногорски од вијекова пролијевао драгоцјену крв своју, Књаз Никола од почетка владе своје па до данас високо носи стародавно знамење црногорскијех владалаца, и приномогао му је да је оно данас свуда у свијету виђено, чувено и уважено.

Под мудром владом Књаза Николе Црна Гора данас стоји у свијету проширена не само географским међама својим, него и свестраним угледом једне државе која је као од вазда слободна и независна а сада и као једна од признатијех држава јевропскијех примљена у концерат јевропскијех сила.

Успјех овај велики није постигнут само срећним стјечајем повољних околности, него баш крвавом заслугом и жртвама које је кадар поднијети само Књаз Црногорски са својијем вјерним народом.

Тај једини успјех довољан би био да за ијечита времена овјековјечи дично име Књаза Николе и данашњега нараштаја црногорскога: тај успјех довољан би био, да се у осврту свом на прошлост Књаз Никола на њему једном заустави као на сјајној свједоџби несумњиво стеченијех заслуга и савјесно испуњене дужности српскога владаоца.

А гдје су још други успјеси и резултати на другијем пољима његове високе владалачке радње, за које овдје није сад мјесто да их ређамо, но да их се на данашњи дан само сјетимо:

Бог ће милостиви дати — јер то су топле молитве свакојег Црногорца и кад лијеже и кад устаје — да су толико драгоцјени дани нашега Господара још далеко од захода и да ће Црна Гора у њему још за дуго гледати јаки стожер своје моћи и свога напретка. А кад Бог то дадне, остало ће доћи, с благословом његовим и уз приномоћ црногорског народа и добријех пријатеља његовијех из близа и из далека, и Црна ће Гора пропјевати све љепшом славом и обиљнијем напретком.

То Боже наспори, а у здравље и дуг живот нашег Господара и свијех из његовог свјетлога дома!

У посљедње вријеме пало је у очи, како су се њеки енглески листови почели много да улагују Аустрији. Нико мачи од самога „Тајмса" донио је посљедње недјеље два чланка од по два метра дужине, у којијема се Аустрија обасипље свакојакијем љубазностима. У једноме од тијех чланака Аустрија се слави као традиционални савезник Велике Британске, као њен природни заступник у тројецарском савезу, који чувајући своје интересе на балканском полуострву чува у исто доба и интересе енглеске. У другоме чланку опет исти енглески лист хвата Аустрију испод руке и као оно сатана Христа (ако је то поређење допуштено) изводи је на врхунац од бријега и збори јој: Виђи, како су лијепе оне пољане и диваде све до Превезе и до Солуна, како су лијепи крајеви балкански све до грчког мора! Пођи и узми, ја ти дајем благослов!

Сви листови, а највише аустро-угарски, питају се: од куда сад та нова пјесма из Албиона? Зна се, да се до скора није баш тако умиљато гледало у Енглеској за Аустрију. Позната је чувена handsoff-политика данашњега првог министра енглеског; зна се да је главом он био, који је рекао да ни на једном пункту Јевропе Аустрија није добра учинила. Зна се, да ни сам „Тајмс", и ако се у печем одвајао од премијинстарске политике Гледстонове, није увјек низ длаку гладио Аустрију. Па од куда сад та промјена?

Одговара се: предстоји нова диоба Турске. Ова држава на распаду је савршеном. Распада се не само у Јевропи, него и у Африци, и срећа ће велика за њу бити ако јој и Азија остате читава.

При тој новој диоби Енглези, као трговачки народ, већ по нарави својој морају око тога настојати да уграбе што масвији залогај. Од Мисира Турска данас нема у свом достојању масвијега дијела и тај би имао да припадне Енглешкој. Но да се и други не би отимали око тога најмасвијег залогаја, ваља свакоме премазати зубе вечим, да сједи с миром. Русија, кад би добила Цариград, била би тијем задовољна, па на ко шта иначе добио; а опет Енглешка могла би по пријеву Мисира прегорјети и сам Цариград и предати га Русији. За Аустрију довољна би награда била, ако јој се допусти, да заузме цијелу западну половину балканскога полуострва и да се код Превезе и Солуна спусти на јегејско море. Француска би стојала мирна, ако би јој се предао Тунис и Триполис. Шпањолска би добила њеки дио од Марока, а Италија би се убрвила преко уста и морала би бити задовољна.

Ако већ дође до те диобе, онда нема сумње да за Енглешку као по превасходству трговачку земљу Мисир има највишу важност, и у томе случају „Тајмс," и ако није владин лист, показао се као вазданњи орган господарећег јавног мишљења у Енглешкој, који умије да погоди свагда у праву жицу, кад су гдје год у свијету интереси енглешки на коцки. Гледстон има до душе своја нарочита начела о народном самоопредјељењу, која му не би допуштала да изведе Енглешку на пут освајања и присвајања туђијех земаља; али енглешки зарод, или боље рећи његова владајућа класа која своје господство и силу и нема другом чему да захвали него експлоатацији туђијех крајева, разликује се у том јако од Гледстона и кадра је подврћи све и сва категоричном захтјеву својијех интереса, најмање пак обзираће се практични Енглез на њека начела која му се чине и сувише идеалистична.

Тијем назорима енглешке владајуће класе дао је „Тајмс" вјеран израз, када се путем својијех љубазности према Аустрији обрнуо Мисиру, или другим ријечма: кад је за љубав Мисира постао толико љубазан према Аустрији. Мисир је доиста преважан за Енглешку, не само сам по себи зарад свога неизмјерног богатства, него и још више по самом положају свом, јер је он кључ од Индије и ко има Мисир у власти може врло лако да и има у власти и све достојање енглешко у Индији и Аустралији.

Није дакле имало чудо што се Енглези толико брину за земљу Фараона.

Али је питање велико: је ли „Тајмс" у опште погодио добар пут, кад хоће преко Аустрије да приномогне Енглешкој до Мисира и је ли могуће да ће Гледстон, и ако му је стало до Мисира, поћи тим путем за „Тајмсом". ?

Да освајање туђијех земаља, на које се никакво право нема, није правична ствар, то скоро као да је излишно и да се помиње у данашњем вијеку просвјете и цивилизације, јер на правичност слабо се данас ко и обзире.

Мало више обзирање се из то свак, кад помисли да то није баш ни тако лака ствар као што се њекима писцима новинарскијех чланака чини. Сви, који су тако чинили, осјетили су то више или мање горко: Енглези у Индији, Афганистану и Трансвалу, Француз у Алжиру и Тунису, Аустријанци у Босни и Херцеговини.

У том погледу зла је доста почињено по свијету и не би га требало новијем покушајима умножавати. Да не спомињемо друго што, довољно је да останемо при самијем онијем под-

дама, које „Тајмс“ чини Аустрији. Он је позвао, да пође још даље из Босне и Херцеговине, да заузме цијелу западну половину балканскога полуострва и да се спусти на грчко море до Солуна.

То је лако речено. Но је ли „Тајмс“ промислио: да ли је то и тако лако учинити? Јесу ли то пусте земље од Босне и Херцеговине па до Солуна? Има ли ту ко је господар? Има ли ту каквог народа и би ли томе народу по вољи било да дође под Аустрију? Ко је том народу с лијеве и с десне стране и би ли тијем сусједима по вољи било да се Аустрија заглави међу њих? И како би на пошљетку самој Аустрији било да се угази у те непознате и несигурне покушаје?

Дабоме, то су све ситнице за високу господу, која за зеленијем столовима кроје земље и придјељују варошиа и градове: једном ово, другом оно.

Али не треба много памети, па да се сзак на самом данашњем стању Босне и Херцеговине увјери, како је то мучно наћи се у туђој баштини. Аустрија се данас грдно мучи и натеже и са самом Босном и Херцеговином, а „Тајмс“ је сво љубазно позива да пође још и даље до Солуна! Шта би ту Аустрија радила с арнаутлуком, с којим ни сама Турска не може да изиђе на крај?

Али није наше да дајемо коме савјете. Аустрија ће чинити што нађе за добро. А што буде чинила, од тога ће опет сама вкусити пошљедице — добре или зле.

Из Босне и Херцеговине.

Једно од тешкијех питања, с којима влада аустро-угарска има да се бори у Босни и Херцеговини, јесте без сумње и питање аграрно, које још једнако чека на своје рјешење, а којем влада аустро-угарска никако не смије да приступи из са свијем нојимнијех разлога, бојећи се у случају неповољнога рјешења опаснијех пошљедица.

О томе питању доноси један, влади аустријској пријатељски лист овај суд:

„Рјешење аграрног питања у Босни-Херцеговини, као што нам изгледа, скопчано је са много мање тешкоћа, него што се то код нас обично наглашује. Истина је додуше, да се ова врло потребна и знатна аграрна операција не може извести, а да се тиме болно зе повриједе извјесни дјелови, али истина је и то, да ће ти болови брзо проћи и да се без овијех не могу излијечити незграве, средњевјековном заразом окужене провинције. Бојажљивим поступком могло би се, да јасно речемо, највише то замјеравати, да болник невјештом руком сам на себи учини операције. Потрудићемо се, да наше мнење о том врло важном питању истина у кратко, али што разговјетније искажемо.

Данашњи аграрни односаји у Босни и Херцеговини нијесу, бар у начелу, постали за вријеме Турака. Феудални систем на истоку Јевропе постао је скоро у исто вријеме са феудализмом у западној Јевропи; азијатски Турци нијесу га никад познавали и просто су тај непознати систем заједно са земљом освојили. Када је Мухамед I. почетком XV. столећа учвршћено своју моћ у Босни и за тим у Херцеговини, био је тако „мудар“, те није уништио деспотски систем, као ни предходници му у Бугарској.

Задржана је дакле економска страна аграрних односаја, а Мухамеданизам је само још отварио. Хришћани од сада бјеху безусловно кметови а феудално господство могли су добити само вјерни султанови и пророкови. Економско ропство постало је и под Турцима национјоналним, или још боље, религиозним. У току историје бјеше порта врло едаба, те није могла краја учинити преступима појединих феудалних господара, ага и бегова, у слијед тога морадоше кметови ополико порезе плаћати, колико је допуштала бесавјесност њиховог господара. Феудални систем на истоку бјеше још за владе Турака доста неуређен и разуздан, и послије окупације Босне и Херцеговине имала је Аустро-Угарска у пошљедњој тачки много шта шта да уређује. Кметови се позиваху на неке уређене законе, а бегови, који се никад нијесу држали тијех закона, на „уобичајено право“ што је постало током времена. Дописник из Херцеговине у претпошљедњем броју (35.) „Парламентара“ навео је неколике специјалне примјере гледе тога и предиграо је за смањивање пореза. Није нам ни на крај памети, да порачемо горуће мјесто тога питања, те мале реформе, постављање закона на мјесто самоволе, заиста су умјесне и можда ће се за најкраће вријеме испунити; нагласићемо само, да рјешење босанско-херцеговачког аграрног питања не лежи у уређењу, него у укидању феудалног система. Феудализам је такав систем, који не осуђује само наука већ и политичка Јевропа, тај је већ свуда, изузев можда Ирску и неколико покрајина на истоку, укинут.

Рјешење босанско-херцеговачког аграрног питања значи дакле то исто што и рјешење феудалног система, и само се пита, на који се начин може то извести? Та околност, што би се при том поступку морало на жао учинити и турском елементу као народности, само олакшава рјешење, јер Турци сачињавају само у Азији и Африци праву народност, а у Јевропи су просто једна владалачка каста. Не ћемо се тако далеко упуштати, да би се посумњало у њихово право скевстевније у Јевропи, али чинићемо то са њиховим присвајањем права да владају над другим народностима.

Феудални систем укинуо се мирним путем у многим јевропским државама, а начин, како је то све бивало, врло је познат, те није нужно из ближе о томе говорити. Имајући пред очима чисто практично становиште, немамо ништа противу „накнаде“ или „откупа“, то је у данашњим приликама најближи пут, и могли би на овоме мјесту заврши чланак, или боље да речемо, не би га ни заночињали, кад не би имали пред собом друго питање једно. Мислимо питање: зар човјечији рад не може ништа научити из повјеснице?

Велика француска револуција уништила је стари свијет, а није ништа ни сањала о оном новом свијету, који би имао постати на економским развалинама старог свијета.

Правац развијања човјечијег духа, пару и изумјетке новога доба није могао нико предвидјети. Систем на честице, којије заузео у француској мјесто феудалног система, није оправдао велике наде енциклопедистичке школе у прошлом вијеку. Већ године 1851 бјеху мања добра француских сељака које продати, које пак оптерећена грдним дугом за залоге до 10.000,000.000 фр.; земља се није могла рационално обрађивати, сељак, који је своју малену њиву, право да речем, својим рукама радио, није могао конкурисати са новијим временом.

Не ћемо даље описивати и онако познате резултате система на честице, већ ћемо само напомснути, да највећи дио француских сељака не може живјети од обрађивања своје земље, те је приморан, да прими туђу земљу или под најм или објезав се, да ће посједнику половину жетве дати. Види се, да су ти економски односаји доста јадни, и нијесу много бољи од односаја босанских кметова, јер овај ријетко даје своме господару половину, већ је обично дужан дати трећину, а у много случајева само четвртину. У Румунији откупили су се сељаци тек у новије доба, године 1864, и то по истим начелима, и њихов положај већ данас није много достојан зависти, јер се баш у новије доба много брже извршава процес сиромашења.

Послије укидања феудалног система већи дио општина раздијелио је своје општинске ливаде, које су или већ постојале или су постале. Већином бјеху ове сувише малене, те је услијед тога морало пропадати сточарство. Ми знамо у Угарској на пр. многе општине, које су још прије десет година водиле у већој мјери сточарство; откако се раздијелила њихова колективна паша нема од тога више ни трага; а туже се људи, да немају ни за туске своје довољно паше. Пошљедњу околност морамо особито нагласити, јер се у Босни и Херцеговини, као што је познато, сточарство води у највећој мјери, те би ради слабе колективне паше морала опадати исто тако као у Угарској. Ми у осталом заступамо мишљење, да се кметови у Босни и Херцеговини требају ослободити, али ону земљу, која њима или појединим општинама припада не треба оставити као личну својину. Србија се горко кајала ради те диобе и скупштина од г. 1875 гледала је да доскочи нагломе сиромашењу становништва поставивши закон, да се сељаку пошљедњих му седам јутара не смију никако и за никакав дуг продати. У провинцијама Босни и Херцеговини, гдје послије феудалног система мора доћи бар до у полу праведне „диобе добара“ по броју радених сила и породичних чланова, било би најпаметније, да се та диоба добара не призна за вјечну, односно не као безусловна својина. Сељак може обрађивати комат њиве, који одговара силама његовим, ради чега паравно мора платити извјесну своту држави, рачунајући овамо к „отплатну своту“, само не смије имати право, да прода земљу коју обрађује, да не би од млађих генерација начинио једну класу „лишених пашљедства“.

Ваљда нам се неће изнијети као противан доказ „крвена авет“; Русија за цијело није социјалистичка држава, па ипак има данас тамо, као што ће познато бити, у многим предјелима заједничке својине, а на Неви и не мисле, да ту уредбу уклоне. Начин, по коме се у руским општинама газдује са заједничком земљом, није свугдје једнак, већином добија свака породица годишње онолико земље, колико може обрађивати, иначе се земља заједнички обрађује, а у другим општинама опет можемо обје врсте комбиноване наћи. За Босну и Херцеговину морала би се изабрати форма, која највише одговара тамошњим односајима и народњем карактеру.

Међу тим, ми тај облик сматрамо само за прелазно стање и особито полажемо важности томе, кад би се колективизмом општинских добара сачувале слободне руке, те да се образованим раденичким дружинама временом могу давати повећи комати земље, да их обрађују рационално, а послије и паром и стројевима. Кад би се држава и становништво послужили овим средствима модерне знаности, не би ни пошто могли зло пролазити; но ако допустимо, да иза феудлског система наступи француски систем парцеловања, онда је земља раздијељена на стотине хиљада комата, и препотонска мотика учиниће ништавима све техничко-народнопривредне изумјетке.

У осталом, ми смо увјерени, да предложене установе не само да се слажу с тамошњим народним значајем, него да су ита више једне, којима се исти може прилагодити. Да поменемо само моје, гдје често цијело село за један дан уради читаве њиве једног човјека и т. д.; позивамо се на „комуније“, које су у Босни и Херцеговини чистом иницијативом народа поникле, гдје се синови од породица не дијеле, него често у породачној заједници по 30—50, па и по 100 чланова живе.

Можда би нам се могло примјетити, да би сељак, кад би се феудски систем тако ријешио, послије неколико година могао донасти велике невоље, ма да има стоке, али кад не може ни парчета земље продати.

Било би истина жалосно, кад би он одмах морао тако почети, али што се тога тиче, ми ћемо ипак обратити пажњу на једну врло благословену установу. Познато је, да је Мидат паша 1873—1874 године у турским областима подигао тако зване хамбарове (општинске коше). То није ништа друго, него узајамно обвезано осигурање сељака од неродице, туче и других непогода. То осигуравање није важило само за становништво једне општине међу собом, а завршивало се у јединој народнопривредној заклади. Установа, што је на брзо послије те установе букнуо у Босни и Херцеговини, није дао, да се благодети исте (установе) са свим покажу, али опет зато поједине пошљедице њене бјеху тако добре, да је озогодишњи босанско-херцеговачки мецлис у договору са земаљском владом закључио, да „хамбарова“ и у напредак буде. Та би установа дакле морала сељацима у поменутој прелазној периоди за цијело добро доћи.

Ми се надамо, да смо показали нов пут за рјешење босанско-херцеговачког земљишног питања“.

* * *

Инглешки лист „Памал-Газет“ има од свога дописника из Сарајева неке занимљиве податке о аустријској управи у Босни и Херцеговини, који су сложени у овоме допису:

„Поданици нашега новог цара види се да су или војници или јеврејн.“ Така је општенародна босанска пресуда о новијем управницима њиховијем, и ако суди човјек по општем изгледу аустријскога Сарајева, Босњаци имају право. Нови насељеници, који су имали да заведу свјетлост цивилизације у тијем крајевима запуштенијем, скоро су сви Јевреји; и, кад човјек узме на ум, да је ова варош још од седамнаестога вијека добро насељена била шпанеским Јеврејима, онда Сарајево има данас све изгледе да постане нов Јерусалим. Путник наравно пита, какве су нове индустрије ови насељеници донијели на овај крај? Сам састав вароши даје јасан одговор на то. Аустријски Јевреји дошао

Листак „Гласа Црногорца“.

КИГИЈЕНА КРЕТАЊА.

од

Дра Павла Мантегаце

(превод с италијанскога)

ГЛАВА ДРУГА.

Шетња је неки увијек била највећа услада, а стајање највећа мука.
Чист ваздух и кретање били су ми увијек елементи живота.

Alfieri.

Ваздух, кретање и друштво најбоља су лијекови.

Lady Worth у Montague.

Најзаслужнији кратак пријеговор о научимо њих.

Auerbach.

Нема ни једног тренутка у животу, кад се наши мускули не би никако кретали. И кад спимамо, ми дишемо; и у спу су нам многа мускула стегнути или у пола скупљени, да би одржали тијело у најдобнијем положају.

Морамо редити мускулама и за стајање и за једење, а кад се пружимо у колима и кад пјевамо пјесме. Ми се морамо кретати кад једемо, пијемо, дишемо, љубимо или жримо. И ма скоро ни једне мисли која није пропраћена неким кретањем. Човјек са свијем непомичан знак то исто што и човјек мртав.

Кретати се значи живјети, добро се кретати значи добро живјети; треба дакле кретати се сврсисно и вјешто, увијек како ријеме и прилике иште, а ко то не зна, зло по њега.

Човјек се јако боји умора; и кад га не би натјерала глад или љубав, неодољива каква потреба физична или морална, он би радо проводио часове пружен у сјенци дрвља, што му даје природа, или на меким постељама, што му даје култура.

Рад захтјева, као природну награду, одмор. Али кад се човјек може одмарати без предходног рада, с тога, што су мјесто њега радили његови стари, или што мјесто њега раде коњи и слуге, онда се он обично успава у уживању времена, и мисли да је ријешио највећи задатак на свијету: живјети без муке.

Пет стотина мускула ленствују; али потајно кују страшну завјеру, и полагано трују плућа, јетру, желудац и крв у оном блаженом лудаку. На један пут се он пренe из свог дремежа и доцкан увиђа, да је освета извршена. Мускули спопаднути страшним коевулсијама муче радника до пошљедњег надисаја, и грозном смрћу освете увријеђену природу.

Свети је задатак хигијене опоменути човјека, да мускули имају права на живот и вјежбање, да су насладе вјечитог времена неостварљиве сањарије. Врховни деспот, који царује под сводом наше лубање, не може трпити потчињене му органе на времену; тиме би сам себе убио.

С обзиром на кретање гријеша се против хигијене на два супротна начина: радећи сувише и радећи сувише мало. Врлина је у средини, а те се средине држи врло мали број паметних и сретних људи.

О људима који сувише раде могло би се тачније рећи да рђаво раде, јер обично или крећу само неке мускуле на штету осталих, или се према многом раду слабо хране. Радити много и јести много, то је најбољи рецепт за крјепко здравље и пријатан живот.

Главна штета сувише великог рада у томе је, што се троши више снаге но што се надокнађује; отуда слабљење, мршавост, а за тим често страшне болести. Тако н. пр. кад се војник у усиљеним маршевима разболи од умора, мокрећа му је кисела и амонијачна, задах из уста смрдљив; чим пак упре, скоро одмах наступи трулење, као да је још за живота почело било распадање.

Нагло усиљавање мускула може проузроковати разне несреће. Може пући неки мускуо или жила, може се сломити нека кост, може се утроба помјерати, може се неки уд угњути, и још горих несрећа може се десити.

Овдје ћемо споменути како треба поступати у најобичнијим несретним случајевима; који се дешавају у слијед усиљавања мускула:

Лаки (убоји) контузије. Мећати на контузовано мјесто хладне облоге са воде и често их мијењати.

Тешке контузије. Мећати хладне облоге направљене од средине хљеба и сирћета, или сјемена од лана и сирћета.

Затегнут члан. Дуго држати у хладној води ушиљену руку или ногу, и то често понављати.

Не допустити никоме, осим лекара, да притискује и растежо повријеђени уд.

Ишчашење. Метнути хладне облоге и звати одмах лекара. Највећом пажњом пренијети повријеђенога у постељу. Носила се на брзу руку направе од летава, или што слично, намјестивши на њих какав душек или сламњачу.

Пазити добро да се што мање покреће повријеђени уд.

Не радити даље ништа, ама баш ништа без лекара.

Сваким радом мускула, ма какве природе биле, треба да се хармонично вјежбају све разне групе мускула. Ни на коју не треба заборавити, јер нарочито у млађим годинама, кад се брзо расте и кад се кости још нијесу са свијем стврднуле, продужен једностран рад и усиљен положај могу нагрдити тијело и искривити ртењачу.

Женски рад и писање нагрде многе дјевојке и младиће. У једном заводу, гдје је било четрдесет дјевојака, а гдје се учитељке нијесу ни мало бринуле о хигијени мускула, нађене су само двије ученице, којима је отњача била још права, а свима је осталим била искривљена, и то за двије године, што су у заводу провеле.

Природно је, да десна рука буде слабија од десне; али десна треба да се вјежбају подједнако и једном и другом.

Обично се имућнији људи сувише мало крећу, а то је један од највећих извора зала и болести.

Покушајте, драги моји читаоци, шетати један сахат без одмора, или веслати ко сахата, или радити мало кућевне гимнастике, којој ћу вас доцније научити, па ако за тим осјећате лом у ногама, бол у рука-

је амо да шпекулира и експлоатира, а не да ради и да привређује; мјешке индустрије разорава се и на њихово мјесто ништа не ступа; грабежа расту на све стране као куга. И при том власти веле да им је мучно истражити те наразне, јер: зар нијесу Јевреји једини „добри Аустријанци“ међу народом између ријеке Саве и јадранскога мора? Нијесу ли они једини пионири поњемчавања у окупираниј областима? А мисао, да се „нова царска земља“ поњемчи, тврдо је укорењена у високијем круговима. Званично је њемачки језик проглашен као обавезан у судовима и владиним шеврнидама, и далматински чиновници, који знају само српски и талијански, морају на поље из Босне и Херцеговине. Владина школа у Сарајеву није истина још повјерена њемачкијем подофицирима као она у Требињу на херцеговачкој граници близу Дубровника; али ко је год, као ја, присуствовао испитима на тој школи, није могао изићи без тврдога убјеђења да је она једино на туцијеј основана, да служи поњемчавању народа босанскога. Навешћу за то неколико примјера. Био предмет испита који му драго, присутни генерал вазда запитиваше: како се то каже на њемачки? „Који су главни острви у Јевропи?“ питаше учитељ. „Како се острво зове на њемачки?“ питаше одмах генерал, и кад му дијете одговори да се зове: insel, генерал одмах громогласно кликне: gut! sehr gut! (добро! врло добро!) и дијете је тијем одговором већ постигло превасходни степен из географије. Кад је иза тога генерал пошао да прегледа и православно училиште које је основала инглешка гђица Ирби, удри о је опет у исту жицу, ма с несретним резултатом. „Нека ми једна од вас запише на таблу једну њемачку реченицу“ рече генерал ученицама. Једна дјевојчица изиђе и написе чисто и јасно: „Hier sind alle Serbische Brüder“ (Овдје су све Браћа Срби). Генерал забезекнуто погледа дјевојчицу и лице му оомрче.

Difficile est satyram non scribere. (Мучно је да не пише човјек сатире.) Босна се види као да је предопредјељена да аустро-угарску владу доведе до апсурдности (reductio ad absurdum). Стари становници овога краја кажу ми да су данас путови и пазари тамо гори него што су били под Турцима. Многа од најпознатијех зала турске владе остала су и данас у пуној снази. Аграрни одношаји нијесу данас имали бољи ако нијесу гори. Свај свијех трудова грофа Андрашија, Десечари и данас глобе народ при жетви као и под Турцима. У селима, кроз која сам прошао, видио сам храну непожњевену по остављену птицама да је позобљу или да је слана убије, докле угодно буде царском и краљевском кокесару да је продијели. Данци су, као што сами аустријски чиновници кажу, удвојени, по сав приход поједу гладни чиновници. Чиновника има толико, да би им се број могао на половину обалити, па опет служба ништа да не трпи: или да чујете шта ми рече један стари вук, кад му то предложих: „Зар ви не знате, да је умножење чиновника за Аустрију један агсанум imperii (тајно средство империје)? Добри Аустријанци ријетки су на југу, а најскромнији чиновник вјерује је — за добру плату.“

Не само Босњаци, него и страни консули казују да је управа аустријска тако рђава и покварена као и турска. Деморализација у народу рапидно напредује; један јаван знак, да у народу расте незадовољство, јесте и то, што је опет поникло старо хајдуштво у Херцеговини, гдје је ту скоро страшни војвода Стојан Ковачевић поробио пошту аустријску са 20.000 фор. Куд се год окренеш, свуда чујеш тужбе на самовољство чиновника, који раде са свијем без контроле по својијем окоузима. Један мој познаник, један од првијех трговаца у Мостару, прије њеког времена би затворен без заповијести у Метковићу у Далмацији, гдје би бар требало да је човјек под заштитом аустријског грађанског закона; ту га војници с натакнутијем бајонетима стрпаше у кола и поведоше у Мостар. Стигавши ту опазе власти да то није онај кога траже него његов брат или братучед. Ипак не хтјеше га пустити на слободу, док није положио за подвоз од Метковића до Мостара два пут онолико колико се по закону тражи.

Право жалити се и тужити се није још дозвољено. Један од најинтелигентнијих људи у земљи, српски учитељ у Мостару, Јово Љепава, изгнан је из земље од исте власти полицијске само за то што се, са шездесет других, потписао на једну молбеницу управљену на цара, у којој се обраћала пажња на гоњења, којима су изложене школе српске у Херцеговини.

Не могу да не споменем још један догађај који се десио у Сарајеву. Од њекога времена врзе се овамо око 'ковака њекакав граф Мјеропшовски, који има титулу „дворскога савјетника,“ али је овдје без икаквог видимог занимања. Тај господин у послиједње вријеме посјети српскога православног митрополита Саву и саопшти му: ако хоће да пријеђе на католичку вјеру као унијатски владика, треба само да каже колико инте новаца за то. Разјарен против такве гнусности српски митрополит одмах се обрати самом цару. Послиједица томе би, да Мјеропшовски мораде дати оставку. Међу тијем, католичка пропаганда може да се задовољи тијем, што је назначен један католички арцибискуп за Сарајево и два бискупа за Бањалуку и Мостар са платама које никако не стоје у сразмјеру према броју подручног им католичког становништва.“

* * *

Не само српски и руски и аустро-угарски, него већ и страни листови почињу се бавити питањем о Босни и Херцеговини. Тако француски лист „Жистис“ (Правда) доноси адресу, коју су Босњаци и Херцеговци управили на цара руског и у којој се туже да им је положај гори него под Турском што је био: аустријска финанцијска управа гони их немилице; гласе народа не досвиже до царског пријестола; језик им се не трпи, него се намеће њемачки и мађарски; закон им се не трпи, јер се гоне у католичку вјеру и морају да задају туђијем вјерама цркве њихове. Потписници адресе уздају се у цара руског да ће их он заштитити и ослободити.

Осуђујући овај поступак тијех Босњака и Херцеговаца бечка „Преса“ ово наводи: „Ми смо прије њеки дан чули како влада наша вели да ће у Босни и Херцеговини временом опет све добро бити. Бољег одговора од то нема него што је у том, да је влада морала прогласнти пријеки суд за цијелу Херцеговину. Доиста, мора већ једном други бољи дух ући у Сарајево, ако се хоће да нам одонуд не стижу црни гласови.“

Политични преглед.

Још једнако набирчи се у политичном свијету на **састанку у Данцигу** и изводе се отуд свакојаке комбинације, међу којијема је најновија та, да се ту радило о дјобу истока. С тога кажу да се сад настоји око тога, да би се и с другим учесником погодило о дјоби, а то је Аустро-Угарска. Њемачка и овом приликом, као и на берлинскем конгресу, игра посредничку улогу и труди се да измири интересе између Аустрије и Русије.

Разумије се, да су ово само голе комбинације. Међу тијем, двоје је ипак истина; прво, да се све озбиљније поговара о састанку цара руског и аустријског; друго, да уважени листови инглешки у потоње вријеме много зборе о новој дјоби Турске, и нарочито позивају Аустрију да загризе у ту јабуку.

Што се тиче састанка цара руског и аустријског, истина је да су чиновници жељезнички прегледивали жељезнички пут који води до границе аустро-руске и да су проматрали њеки мјеста на граници, гдје би се имао држати тај састанак. Да ли је то баш ради тога састанка чињено као што новине увјеравају или можда из другога ког узрока, то ће се скорије видјети. У осталом и руске новине већ почињу о том предмету зборити. Тако, међу другијем, московски лист „Совр. Извјест“ пишу о том састанку с великом резервом и траже прије свега, да се на чисто изведу односи Русије и Аустрије према истоку, да се не би с једне стране будила лажна надања а с друге стране неоснована страховања.

Што пак инглешки листови зборе о новој дјоби Турске и што позивају Аустрију да продире до Солуна, на то скоро сви листови аустријски одговарају с великим неповјерењем, јер виде у том купање и лазивање од стране Инглешке, да се Аустрија изведе на танак лед. Исто тако и у Њемачкој одбијају ове љубазности инглешке с највећом жестином, јер сматрају као да су ови инглешки покушаји на то смишљени да поремете планове Бисмаркове око успостављања тројецарског савеза. О томе пише полузванични „Крајцајтунг“ овако: „Што се сад на сриједу потежу та питања о новој дјоби Турске о којијема данас нико и не мисли, то јасно показује да се тијем ни на што друго не смијера него да се произведе ново дражење међу силама. Не треба ни да дочекамо шта ће на те чланке „Тајмсове“ рећи аустријски листови, јер смо напријед увјерени, да ће их сви с највећом индигнацијом одбити. Ми знамо врло добро, колико је влади аустријској до тога стало, да са осталијем силама живи у најбољем споразумљењу и да с њима заједно чини све што ће служити на корист економнијех интереса истока и тамошњијех народа. У томе погледу пријестона бесједа, којом је цар аустријски отворио угарски сабор, најбоље свједочи колико је Аустрији стало до политике мира.“

Докле тако аустријски и њемачки листови само о миру говоре, инглешки непрестано зборе о дјоби. Тако, међу осталијем „Дели Крониклу“ саопштава њеко „откривење“ са данцишког конгреса, које би било много занимљиво — да је у исто доба и истинито. По том инглешком листу савјетовано је цару руском, да се погоди с царем аустријскијем о условима, под којима би Аустрија пристала на то да Русија заузме Царград. Турски државни суд имао би служити као повод томе, да се оно питање о дјобе Турске опет покрене. О томе предмету већ су се међу собом споразумјели Бисмарко и Гире и углавили су погодбу, по којој ако порта јогунаето остане при том да не да Русији у залог за свој дуг бугарски дав. Новиков имао би с мјеста искати од норте

ма, цијело тијело као непребијано, онда знајте, да се ви не крећете довољно, да у вашем начину живота треба исправити неке знатне погрјешке.

За вјежбање мускула најудесније је вријеме између доручка и ручка, или од тринаке три сахата послије ручка. Умјерено кретање корисно је у свако доба, и само онај који је јако слаб, или који се тек опоравља послије неке болјести, не треба да раде прије ручка, јер би умором истрошили сву снагу потребну за варење.

Најелементарнији начин вјежбања мускула јесте сједење и стојање.

Сједећи употребљујемо много мањи број мускула него ли стојећи. Али и сједећи уморе се мускули, који држе право карлацу, о тога треба мијењати положај; то тим прије што дуго сједење слаби функције тијела, проузрокује затвор и шуљеве.

Како су досадне, али како су паметне оне мајке, које сто пута на дан подвикну својим синовима, а још чешће ћеркама: «Стој право; не савијај леђа; изгледаш као кука; погрбавила си се као баба.»

Те се мајке можда више брину о тјелесној љепоти, него о здрављу своје дјеце, али се у овом случају дивно слаже хигијена са љепотом. Стајати и сједјети право значи: дисати боље, фабриковати добру крв, сачувати се можда од суве болести.

Модерне су столице сувише мекане и топле. Колико несрећа напуче на себе овај који на њима проведе већи дио живота.

Стајање изискује стезање многих мускула, нарочито у доњим удовима. И најснажнији човјек не може дуго да стоји на једном мјесту, грч или умор присиле га да мијења положај.

Сувише дуго стајање у мјесту преузрокује шуљеве и ширење жила (varix).

О клечању не ћу ни да говорим. Да сам Свезнајући, запоједно бих, да ми се сви моле стојећи; а да сам љепотица, презирао бих двоножну животињу, која би се тако понизила, да преда мене на кољена падне.

У вис, увијек у вис! Славите Бога радећи; а ако сте поштени, гледајте му у очи, ви сте њега достојни. Он је горе, клечећи се не види. Црвак и гуштери миле по прашини; орао се вине под облаке и у сунце очи упре. У вис, у вис!

Међу разним вјежбањима мускула једно је од најкраснијих шетање. Па при свем том колико људи има, који се по овом лијепом свијету никад не шетају! јер прелажење из канцеларије или дућана у кафану, а из кафане кући, то није шетање.

Многи се не шетају, а врло многи се рђаво шетају.

У неких је љеност тако свемоћна да она управља цијелим њиховим животом. Лијени су да мисле, лијени су да се крећу, лијени су да се ријеше па ма коју између својих рђавих навика.

Шетањем вјежбамо врло велики број наших мускула, с тога је оно једно од најздравијих кретања, тим здравије што, мијењајући мјесто сваким кроком, удишемо непрестано нов и чист ваздух.

Сваки човјек требало би да проведе бар један сахат на дан шетајући по отвореном пољу, или по јавним баштама у вароши.

Не треба ићи онамо, куд остали свијет иде, него онамо гдје је свјежији и чишћи ваздух, гдје се јаче осјећа мирис цвијећа и трава.

Ко рђаво пари и ко сувише мозгом ради, требало би да се увијек и послије доручка мало прошета.

Од двадесет и четири сахата у дану ма како да их добро распоредимо и употребимо, опет три до четири потрошимо у љенствовању и рђавим навикама; те с тога није ни мало претјерано захтијевање да своме здрављу и својим мускулима посветимо један двадесет четврти дио дана. Тај сахат шетања није изгубљен за рад и посао, него се обилато накнади тиме што се опорави снага и способност за даљи рад.

За одрасла човјека шетња треба да траје најмање три километра.

Ни једно доба живота не смије бити без овога вјежбања. Шетња је подједнако потребна и корисна и дјетињским и старим годинама.

Ми често омаловажамо способност дјечијих ногу, па их не водимо у шетњу, бојећи се да им не шкоди умор, а баш тиме наудамо њиховом здрављу, па и њиховом васпитању. Крјепко дијете од пет година може да иде и преко шест километара да се не умори; а три километра може свако дијете.

Одузимљите што више од времена, што се проводи по оним димљавим нездравим пећњама, тако званим кафанама, по посветите то шетању.

Трчање је врло здраво, али само у дјечијим и у младим годинама. У старијим годинама трчање може постати опасно, јер убрза сувише крвоток и дисање па може проузроковати забиљних конгестија у плућима, срцу, јетри, слезини и мозгу.

Скакање са висине је тешко вјежбање, гдје треба сувише напрезања, јер се мора врло јако стегнути већи дио тјелесних мишића.

Кад тијело у скоку падне на земљу, онда утроба, а нарочито мозак и јетра претрпе жесток потрес, који се у неколико умањи, дочекујући се ка прсте и савивши ноге.

Кад се скачући падне на пете, може се остати на мјесту мртав, а у многим случајевима или се угане ноге, или се сломиће каква кост или пукне што у нама, а то може бити: каква жила, дијафрагма, желудац, па и само срце или јетра.

Забрањујте вашој дјеци скокове са великe висине без учитеља гимнастике, који треба да их упућује или обучава. Доказујте им, да је много већа вјештина и много корисније далеко скакати. Скакати са висине може бити само доказ одважности, али се тиме мускули слабо вјежбају и то на врло опасан начин.

(Свршиће се).

Сваки човјек

Пасоште. Одјеоше пасоште и отиђе их Цариграда, а у то би бугарска и румунска војска прешле границу турску, за њима пак шљедовала би и руска војска. Што се тиче мисирског питања, Бисмарко је по истом листу изјавио, да не би имао ништа против тога, да га Француска заузме, само што ће то бити тешко ићи, јер је Француска и сувише заваљена у Тунису.

* * *

Два сабора у Аустро-Угарској: угарски и хрватски отпочели су своју радњу са — скандалима. Угарски сабор уродио је већ на самом почетку свом једним плодом, који у потоње вријеме много рађа на дрвету Угарске: дуелом између двојице посланика, о којијема свијет политички данас први пут чује да се један зове Варадија а други Рохонција. Овај потоњи лут је на овога првога за то што га држи за непоштена, а онај први срди се опет на овога другог за то што га не држи за поштена. Рохонција сјећа се, како је Варадија имао недавно срамну парницу због тога, што је за добре новце варао људе да им он може израдити да добију од цара високе орд не. Та срамна парница није сметала поштованим бирачима Варадијевим, да му опет поклоне своје повјерење изабравши га за свога заступника на овогодишњи мађарски сабор; но то је опет страшно индигнирало његовог побратима у сабору, посланика Рохонција, те кад је овај у једном разговору са својијем друговима у саборници оказио и Варадија, узвикнуо је што је игда могао: „Зар се још и овакі нитков могу наћи у овоме поштеном друштву?“ На те ријечи пребљеди Варадија и мучећи удали се. Исти дан добије Рохонција од Варадија поруку да му сјутра изиђе на мегдан. Варадије прими поруку. Сјутра дан мегданџије изађу с пратњом на мегдан. Уговорено би, да се бију из револвера на десет корака растојања. Варадија као увријеђени први опали и — промаши. Његов противник Рохонција узме га за тијем на нишан, но не хтје опалити него баци револвер пред ноге Варадију с овијем ријечима: „Ја се с такијем лудма не бијем“. На томе се мегдан свврши.

Ето с какијем се пословима бавио сабор мађарски у почетку свом. За ту патриотску радњу прима и Рохонција и Варадија по десет форина на дан — ко оци отаџбине, који се данонћно брину о благу земље и народа!

У хрватском сабору опет подигли су буку стари букачи Старчевићанци, којима није право што им већина саборска не допусти да дигну кућу над главом!

* * *

Како стране новине јављају, министарска криза у **Србији** ријешена је личном интервенцијом самога кнеза Милана, који је постојеће диференције међу министрима изравнао и нарочиту важност на то положио, да му остане за министра иностраних дјела г. Чеда Мијатовић и да од дојакошњијех министара ниједан не иступи из кабинета. Ко ће постављен бити за министра финанције, то се још не зна; избор није лак, почем баш данас на том министарству у Србији леже велики терети и задатци. Поговара се много, да ће се Каљевићу повјерити овај порсељ. Неки наводе и Ђ. Павловића, члана касације. —

У половини мјесеца Октобра састаће се у Београду српско-бугарска комисија, која ће имати да уреди њеке распре око међа између Србије и Бугарске. —

Са границе од Србије стигле су вијести, по којима би очијех дана Дервиш-

нама имао стићи у Врању, гдје се већ од осам дана находи један турски чиновник и потпуковник. Цијели састанку имао би бити договор са српскијем властима, како да се с обје стране стане на пут изгредима арнаутлука. —

Међу правијем приједлозима, које ће влада српска изнијети пред скупштину идућу, налазиће се и оснивање „народне банке“. Прошле је, како „Пол. кор.“ јавља, влада српска усвојила с некијем измјенама дотични статут банчин како га је израдила „Генерална Унија“ у Паризу која би ову банку имала и подићи, иако пијесу се од тога дале заиматити изузетне лондонске новчане куће, не су искале од владе српске концесије за оснивање речене банке. —

Из Београда протурају се у свијет овијех пријетаке лажне вијести о рускијем рубљима. Тако се јавља, да је српски митрополит Михаило примио овијех дана 30000 рубаља, који су на циљ послати из Русије, да би се тијем потпомогло друштво „Српскога кола“, коме је тобоже задатак да агитује против овијех села, које угњетавају српски народ. Ваљда су тога ради и ушћена недавно два невина човјека у Угарској: српски учитељ у Сентомашу Борјановић и трговачки агенат Коћиел Јовановић, код којих су у становима држане преметачине и кетраге, али се ниђе могло ништа наћи, те су људи послије тродневног затвора опет на слободу пуштени. Замачно се мислило, да ће се у њих наћи оглашене руске рубље!

Овијех дана поћи ће српски комисари у Париз ради закључења трговачког уговора с Француском.

Домаће вијести.

Цетиње, 26. Септембра.

— Јуче је свечаним начином, црквеном и народном свечковином, на Цетињу и по цијелој Црној Гори прослављен рођендан нашега Књаза-Господара. Цетиње је већ у очи тога дана искићено било народнијем заставама и другијем украсима, а у вече се заблистало од дивнога освјетљења, које је на све стране варошу по свијема кућама уређено било. Сутрадан служена је у овд. св. обитељи божанствена служба, а за тијем благодарење, на којем је чинодјејствовао преч. г. архимандрит Бан су наше свештеника, а присуствовали су: Њено Височанство Господа Књагиња са свијетлим Наслиједником Престола и осталим члановима високога владајућег дома, господа државни савјетници, министри, чланови великога суда, виши и нижи чиновници, наставници са својијем ученицима и мноштво побожнога народа. За вријеме благодарења узглашено је и и отијевано „многолетство“ Књазу. Иза благодарења пошло се у свијетли двор на честитање, за које је вријеме „са њипура“ избачен 21 топовски метак. Како се Његово Височанство Књаз у ово доба бави у Никшићу, то је Њено Височанство Књагиња с урођеном љубазношћу и свисходношћу благоволела примати честитања, и прозборити с присутијема неколико милостивих ријечи. Иза тога пошли су овдашњи преставници дипломатског тијела на честитање. Са свијех крајева Црне Горе, а нарочито из своје пријестонице, примио је тај дан Њ. Височанство Књаз у Никшићу многобројна честитања како од разнијех преставника власти тако и од самога народа.

— На овдашњем вишем женском заводу отворен је 9. ов. м. овогодишњи школски течај уобичајеним начином. Најприје су се ученике искупиле у институтској капелици, гдје је служена служба божја с призивањем св. духа, у присуству управитеље завода госпође Наталије Лаловске Месарош, главног школског надзорника и цијелога особља учитељског. Послије тога учитељице су се искупиле у великом салону, гдје им је надзорник држао сходну бесједу о задатцима који им предстоје. Иза тога отворене су предавања. Осим особља женскога при предавању примљени су ове године за српски језик и аритметику г. Јово Бешића, а за пјеровачку г. протођакон Филип Радичевић.

— Највишом одлуком од 8. ов. м. благоволело је Његово Височанство рајенити, да се овд. књаж. пенсионат преобрати у реалну гимназију.

Књижевност.

— „Невен.“ хрисни српски лист за дјецу, у опасности је да угине! Ту жалостну и за нас Србе несретну вијест оглашује нам сам уредник тога листа, велики пјесник српски Змај Јован Јовановић, једним писмом које је упућено на уредништва српскијех листова и које ми овдје од ријеча до ријечи саопштавамо. Ево га:

„Господине! Има више од године дана како у Н. Саду накладом г. Арсе Пајевића излази лист „Невен“, који сам ја подмлатку нашем намијенио, до сада га у уређивао и желио бих да се од њега за живота свога не растанем. — Ова жеља моја дошла је сад на раскршће.

Одобравања и позвале, које са многих страна овај лист добива, крајњише ме у истраности. Али то све није довољно да се лист може одржати. Накладник, који не жали трошка да овај лист буде што љепши и угледнији, сад ми опет јавља да се за ово ново полугоће не јавише више до триста и неколико претплатника. А пошто за опстанак листа треба најмање 800 претплатника, то ће он штету сваку још до краја ове године поћути — ал даље послије не може, (а не може се од њега то и искати).

То ме је побудило, прије него што узморам бацити драго ми перо, посвећено бољитку нараштаја нашег, да покушам још нешто пошљедње: да се обратим пријатељима својим, или знанцима личним и по чувењу и овим (истина штампаним, али нека се узме као да је писано) писмом да их замолим, нека ријеше незвјесност судбине овог дјечијег листа.

Лист „Невен“ не излази да мене храни, јер ја — Богу хвала — имам своје-стручна позива од кога живим, и половину своје времена, које откидам од свије свурне зараде ради овога листа, не може ми накнадити никакав хонорар од листа, којем је публика у материјалном смислу мачиња. Повјерљиво вам говорећи, ја бих на прагу своје старости дужан био себи не открадати ништа од времена, које ми још преостаје да стечем бијелу пару за прне дане. Али —

Али (зар и то морам казати?) лист „Невен“ није покренула никаква шпекулација. „Невен“ је мезимче мога идеалног живота на земљишту мога практичног искуства.

Омиљити Срчету књигу српску; непунити празнину, које не може испунити ни друга, а камо ли данашња наша (вјешном вјеронаука) школа, на ни домаће васпитање; забавити малу дјецу, да им забава не буде штетна; поучити већу дјецу, да им поука буде корисна (али и српска) износити им пред очи карактере (без којих народи морају пропасти); вдрити им душу и прикладном шалом; оштрити им ум, који неагедне пролике само затупати могу; засновати жиће, које хуманитетним и сродственим правом свију пријеђа границе, што су на мани разним бојама означене; дати младом Бачвану, Банаћану, Срјемцу и Славонцу да оно исто чита, што ће читати и свиак Далмацијо и чедо Шумадије и цијеле Србије, и соколић Црне Горе и будућник Босне и Херцеговине; очувати слободу духа њиховог; ма и мигом само, спремити их за оно, што их данас сјутра пшчекује на путу развоја напредног друштвеног стања. Тако нешто лебдјело је пред мојим очима, кад сам посадио стручак „Невена“. — Признајем, да дојакошњи тридесетак бројева „Невена“ само трче за тим, али још не стижу овај смјер мој. Хој — ал ја сам мислио, па још и сада мислим и надам се, да на овом постату не ћу бити сам; да не ће бити ни једног књижевника српског, који се не ће бар једаред у 365 дана свинути у долину гдје ја „Невен“ српској па и њиховој дјеци посадих. (Нема тога књижевника, ма које струке био, коме не би дијел и благодјан однор био, занисати што по својој струци у листове, који су дјеци намијењени).

Али са те стране нека би остало и тако како је дојако било. Но ја држим да напуштање листића са оваком циљем да пропадне у нашем немару не би било на дику данашњој „пробуђеној“ свијести нашој.

На шта могу учинити поједини, на које се ја ево сада пошљедњи пут обраћам?

1) Могу сваки од њи прибавити листу по ког новог претплатника.

2) Могу у разним приликама повести ријеч о важности дјечије литературе, и разјаснити снима, који ниђесу имали времена о том мислити, шта раде на том пољу други народи којима је будућност боље осигурана, него наша наша.

3) Могу имућнија познанике своје потсјетити, какву би задужбину учинили, кад би сиромашној дјеци нашој овај лист на дар послали.

4) Могу (многа већ положајем својим) учинити, да што више српских општина бар по један екземплар овога листа држе. Мало је општина тако сиромашних, да не би могле то учинити. Само то кадро ба било да лист осигура. Али треба усталаца који ће то чешће и сваком даном пролаком напоминати, док се једном не упути, а послије би и само ишло.

На јесу ли то велике жртве, које иштем од људи, којима се овим писмом обраћам?

Ја вам мијем на срце овај пошљедњи анел мој на свијет и родољубе ваше и молим вас, не у корист своју, већ у згар подмлатка српског, не угасите ми прилику, да ово мало снаге своје употребим на овоме пољу, гдје мислим да би је наикорисније употребити могао.

И омладина наша има стотине правика, да се покаже пријатељем овох листу, — ако је пријатељство њено заслужило.

Оволико рекох, — а да немам много вада да ћете овај признак у срцу примити, ја не бих узалуд ријечи трошио.

Ако се варам, вољо бих да ми и та извјесност бар што прије дође. Да прегорам што се прегорети мора. И са губитком времена да бар ив трним уштрба у стручном позиву моме, од кога живим.

Остајте ми здраво!“

ЈАВНА ЗАХВАЛНОСТ.

Г. Арса Пајевић, вриједни и родољубиви штампар српски из Новога Сада, послао нам је 50 ком. слика: блаженопоч. владике црногорскога и великог пјесника српског Петра Петровића II. Његуша, с том намјеном: да се те слике подаре школама и читаоницама Црногорскијем.

Ми смо учинили по жељи дародавчевој, а овдје у име обдарсајех захваљујемо му топлу благодарност.

Цетиње, 26. Септембра 1881.

Уредништво „Гл. Црногорца“.

ЈАВНА БЛАГОДАРНОСТ.

Госпођа Наталија пл. Месарош управитељица ђевојачког института, подарила је најсиромашнијем 12 мојијем ученицама 12 зимских капутића са неколико таблица, на чему јој у име подарене сиромашне дјеце најтоплије захваљујем.

Цетиње, 26. Септембра 1881.

Јелена Вицковић,
учитељица.

ЈАВНА БЛАГОДАРНОСТ.

Као што ме је у мјесецу Априлу жалост задесила те сам изјавио велику благодарност свему становништву варошк — Ријеке и околних селима који су ожалили и до гроба допратили мог покојног брата Тома, који се у својој 28 година преставио у вјечност, тако сам и ови пут несрећан, јер сам у сриједу 23. Септембра изгубио за изајек свога другог брата **Лабуда**, који се у својој 23 години преселио у вјечност иза мјесечног боловања. За то свој браћи варошанима и окружним сељанима изјављујем највећу захалност, који тако побуђени бише спрам своје тешке жалости, која ме тако убрзо снађе те остадох без два брата.

Рријека, 24. Септембра 1881.

Ожалошћени:

Видак Милатовић
са два синовца.

ОД УРЕДНИШТВА.

Госп. **Н. И. у Ерцегновоме.** — У реду је да се сваки дописник јави уредништву својим именом и презименом. Без тога не може се уважити ничија допис, па за то и ваш допис остављамо на страну.

Књижевни оглас.

НАРОДНА БИБЛИОТЕКА

Браће Јовановића

Изашла је свеска 22.

ЈАДВИГА.

Историјска драмат из XIV. столећа написао

Г. П. Пузинина.

Превод с пољскога.

16 новчића. (35 пара).

Добија се у свијема српскијем књижарама. — Претплата на 24 свеске ф. 3·50 (7 дин.) а појодина 18 н. (40 пара) и онда шаљемо ми о нашем трошку сваку свеску редно. Излази сваких 14 дана 1 св. — Но ваш молимо у напријед с пошт. упутницом

У Панчеву.

КЊИЖАРА БРАЋЕ ЈОВАНОВИЋА.

ПОШТАРСКИ

ЉЕТНИ РАСПОРЕЂ

поласка и доласка пошта од данас до свршетка Септебра 1881.

ЛИСТНА ПОШТА полази са Цетиња за Котор у недељу: полази у 11 ура, предавање до 10 и по ура у јутро; у уторник: полази у 11 ура, предавање до 10 и по ура у јутро; у сриједу: полази у 6 ура у јутро, предавање у трошак до 5 ура по подне; у петак: полази у 6 ура у јутро, предавање у четвртак до 5 ура по подне.

Долази из Котора: у уторник, раздавање у 2 уре по подне; у сриједу, раздавање у 9 ура у јутро; у четвртак, раздавање у 9 ура у јутро; у петак, раздавање у суботу у 9 ура у јутро, ако народ стигне на вријеме у Котор.

ДЕЛИЖАНЦА полази са Цетиња за Котор у петак у 6 ура у јутро, предавање у четвртак до 5 ура по подне.

Долази из Котора у петак, раздавање у суботу у 9 ура пред подне.

ЛИСТНА ПОШТА полази са Цетиња за Рријеку, Бар, Даниловград, Никшић, Подгорицу и Улцињ у понедељник, сриједу и суботу, предавање до 11 ура у јутро.

Долази с Рријеке, из Бара, с Даниловграда, из Никшића, из Подгорице и из Улциња у уторник, четвртак и недеље раздавање у 10 ура ако пошта стигне на вријеме.

ДЕЛИЖАНЦА полази за Рријеку, Бар Даниловград, Никшић, Подгорицу и Улциња у сриједу, предавање у уторник до 5 ура по по дне.

Долази у четвртак, раздавање у 10 ура пред по дне.

Канцелија је сваки дан отворена од 8 ура до 11 у утро а од 3 до 5 по подне.

Цетиње, 20. Марта 1881.

Управитељство
Кн. црногореке поште.

ТЕЧАЈ БЕЧКЕ БОРЗЕ.

Од 19. Септембра 1881.

Државни дуг у сребру .	7690.
„ „ „ банкама .	7775.
Златна рента	9465.
Лозови од 1860 . . .	13150.
Банчине акције . . .	830.
Кредит	370.
Лондон	11775.
Ц. кр. цекини	559.
Наполеон	933½.
Државна марка . . .	5765.

Народна привреда.

ТРИЈЕШЊЕ, 17. Септембра. — Разна роба на нашем тржишту имала је ове недеље слиједећ цијено:

	ОД ф.	ОД н.	ДО ф.	ДО н.
Восак примерски и угар. за 100 кил.	—	—	—	—
Кава норторико . . „	84	—	98	—
С. Доминго . . „	63	—	75	—
Рио према врсти. „	50	—	68	—
Цукар аустријски . „	36	50	37	25
тучени . . „	34	50	35	50
Цвијеће траве бухаче	60	—	115	—
Наранче скриња . „	10	8	7	50
Карубе пуљешке. за 100 кил.	7	—	—	—
левантинске . „	7	—	—	—
далматинске . „	—	—	—	—
Смокве Каламата . „	16	—	—	—
пуљешке . „	18	—	—	—
Ламуни скриња . „	4	—	10	—
Бадеми или мандуле пуљ. „	83	—	87	—
далматинске . „	87	—	88	—
Љешњци . . . . „	28	—	50	—
Шљиве . . . . „	20	—	31	15
Пшеница руска . . „	13	—	13	50
угарска . . „	12	50	13	—
галачка . . „	10	75	—	—
Кукуруз (руменитиј) руски .	7	—	7	25
угарски . . „	—	—	—	—
Раж . . . . . „	—	—	—	—
Јечам . . . . . „				
Зоб угарска . . „	8	50	9	25
арбанска . . „	—	—	—	—
Пасуљ (фажол) према врсти робе . . „	11	25	13	—
Боб . . . . . „	—	—	—	—
Леће . . . . . „	10	—	18	—
Ориж талијански . . „	16	75	22	—
инглешки (китајски) „	12	25	15	50
Вуна босанска . . . „	108	—	115	—
морејска . . . „	118	—	125	50
арбанска . . „	123	—	—	—
истарска . . „	—	—	—	—
Штице корушке јеловице „	47	—	90	—
штајерске „ „	42	—	70	—
Греде „ „	10	80	12	90
буквице . . . „	6	—	12	—
Уље итал. ниже врсте „	—	—	—	—
„ најбоље . „	57	—	70	—
„ средње врсте „	—	—	—	—
далматинско . „	41	—	42	—
истарско . . . „	41	—	43	—
Камено уље у барилу . „	10	15	10	25
у кашетама „	13	—	13	25
Коже стројене . . „	165	—	185	—
сухе воловје . „	—	—	—	—
далм. нет. и бос. „	75	—	103	—
јагњеће . за 100 ком.	75	—	100	—
далматинске „	60	—	60	—
козје . . за 1 кил.	—	56	—	70
вунене слане . „	—	50	—	60
сухе . . „	—	55	—	70
зечје за 100 комата, у сребру	28	—	37	—
Бакалар . . . за 100 кил.	28	—	34	—
Сарделе 1 барио . „	13	—	25	—
Ветриол модри . за 100 кил.	26	—	27	—
зелени . . „	—	—	—	—
Масло . . . . . „	87	—	100	—
Лој далматински . . „	39	—	40	—
Сало . . . . . „	67	—	—	—
Маст (сало растопљено) „	—	—	—	—
Сланина . . . . „	62	—	66	—
Ракија столитар (100 литара)	—	—	—	—
Галвањи истарски за 100 кил.	25	—	26	—
Руј . . . . . „	9	—	—	—
„ истарски . . „	8	50	—	—
„ далматински „	6	25	6	50
Лојће од ловорике . „	12	50	13	—
Винске стрготине (Grapsa) „	—	—	—	—
сплох . . . . „	31	—	48	—
Мед . . . . . „	26	—	30	—
Лумбер (јабучице од ловорике) . „	11	—	11	50
Пагал барис од 100 килогр.	3.75		9	—
Пуље (штраце) . за 100 ки д	2	—	18	—
Катрам далматински . „	14	—	16	—
Петролеј . . . . „	14	—	—	—

Уредник и издавалац Боже Новаковић.

У државној штампарији.